

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 347

Ekonomia

Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Magdalena Rękas

Grażyna Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-418-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	11
Łukasz Abramczuk, Konrad Jabłoński, Aldona Skarzyńska: Projekcja opłacalności zbóż i rzepaku w zależności od kosztów uprawy i wyników produkcyjnych	13
Irena Augustyńska-Grzymek: Bezrobocie a emigracja ludności wiejskiej na przykładzie regionu Pomorze i Mazury	22
Ryszard Barczyk: Znaczenie przemian banków komercyjnych w kształtowaniu morfologii cykli kredytowych w Polsce w latach 1998-2013	32
Nicoletta Baskiewicz: The role of the process owner in the successive stages of the process management	45
Aneta Bernatowicz: Zarządzanie zasobami ludzkimi w procesie budowania kapitału pracy przedsiębiorstwa budowlanego	56
Agnieszka Bretyn: Konsumpcja gospodarstw domowych w Polsce na tle wybranych krajów Unii Europejskiej	65
Kazimierz Cyran, Sławomir Dybka: Dystrybucja produktów na tle pozostałych obszarów wykorzystania Internetu w przedsiębiorstwach sektora żywnościowego (np. woj. podkarpackiego)	75
Sławomir Czetwertyński: Wirtualizacja dóbr informacyjnych na przykładzie usługi „wideo na życzenie”	86
Magdalena Czulowska, Marcin Żekało: Koszty żywienia krów w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka	97
Małgorzata Deszczka-Tarnowska: Rynek mikrokredytów – analiza porównawcza na przykładzie Polski i Niemiec	105
Grzegorz Dybowski: Relacje ekonomiczne w polskim łańcuchu drobiarskim.....	115
Mateusz Folwarski: Analiza zależności wpływu wybranych zmiennych na poziom wynagrodzeń kadr zarządzających w bankach w wybranych krajach	125
Artur Grabowski: Znaczenie ekonomiczne zimowych igrzysk olimpijskich – implikacje dla Polski	134
Aleksander Grzelak, Angelika Dziubak: The selected problems of economic development of Mexico at the beginning of the twenty-first century....	144
Marcin Halicki, Bogusław Ślusarczyk: Analysis of the impact of economies' internationalization in the portfolio management process	155
Anna Horodecka: „Homo oeconomicus” jako podstawa ekonomii – krytyka i alternatywy	166

Żaklina Jabłońska, Piotr Jabłoński: Franczyza w małych i średnich sklepach spożywczych działających w Polsce.....	184
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Modelowanie rynku energii przy użyciu nowoczesnych metod prognostycznych.....	195
Michał Jurek: Model biznesowy banków spółdzielczych w Polsce – ryzyko i wyzwania.....	205
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak: Wielowymiarowa analiza porównawcza rozwoju regionalnego Polski Wschodniej i Zachodniej.....	215
Janusz Kot, Ewa Kraska: Współpraca jako element działalności przedsiębiorstw zlokalizowanych w klastrach (na przykładzie regionu świętokrzyskiego).....	228
Andrzej Kowalczyk: Konkurencyjność przedsiębiorstw – wybrane zagadnienia.....	239
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: Alternatywne podejście do analizy efektów BIZ w obszarze produktywności.....	251
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: Rola integracji gospodarczej w kształtowaniu procesów rozwojowych – analiza w kontekście kreatywnej destrukcji.....	262
Hanna Kruk: Hipoteza rajów dla zanieczyszczeń – ujęcie teoretyczne.....	272
Anna Krzysztofek: Nowa formuła Respect Index.....	282
Justyna Kujawska: DEA jako metoda oceny niemedycejskich determinantów zdrowia.....	293
Paweł Kulpaka: Model konsumpcji permanentnej M. Friedmana a keynesowskie funkcje konsumpcji – empiryczna weryfikacja wybranych teorii na przykładzie Polski.....	303
Wojciech Leoński: Korzyści i koszty związane ze stosowaniem koncepcji CSR w przedsiębiorstwie.....	314
Józef Łobocki: Rola zakorzenienia lokalnego w warunkach gospodarki globalnej.....	323
Agnieszka Łopatka: Rozwój społeczny z rozróżnieniem płci w aspekcie wskaźnika HDI w Polsce.....	331
Aleksandra Majda: Internal determinants of competitive advantage in Polish and Italian family businesses in the time of knowledge-based economy-comparative analysis.....	341
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz: Analiza przebiegu i realizacji działań zawartych w IV osi „Leader” PROW 2007-2013.....	353
Anna Nowak, Agnieszka Kamińska, Monika Różańska-Boczula: Przemiarne zróżnicowanie potencjału produkcyjnego rolnictwa w Polsce.....	363
Artur Ostromięcki, Dariusz Zając, Andrzej Mantaj: Znaczenie zasobów ziemi w działalności rolniczej rolników prowadzących dodatkowo pozarolniczą działalność gospodarczą.....	373
Magdalena Ratalewska: Przedsiębiorczość w sektorach kreatywnych.....	382

Jerzy Rembeza, Grzegorz Przekota: Sezonowość bezrobocia w krajach Unii Europejskiej.....	391
Agnieszka Skoczyła-Tworek: System kontroli wewnętrznej jako strategiczna linia obrony przed ryzykiem korporacyjnym.....	400
Feliks Marek Stawarczyk: Płaca minimalna a zatrudnienie – teoria i praktyka	409
Stanisław Swadźba: 10 lat w Unii Europejskiej. Gospodarka Polski na tle pozostałych gospodarek nowych krajów członkowskich.....	419
Piotr Szajner: System regulacji rynku cukru w UE a funkcjonowanie oligopolu cukrowego w Polsce.....	431
Jarosław Szostak: Przyczynek do rozważań wokół społecznej gospodarki rynkowej.....	441
Monika Szyda: Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju handlu internetowego w Polsce.....	454
Piotr Urbanek: Programy partycypacji we własności jako narzędzie kreacji czy destrukcji wartości dla akcjonariuszy.....	464
Zuzanna Urbanowicz: Wpływ polityki pieniężnej Europejskiego Banku Centralnego na stabilność cen w strefie euro.....	473
Małgorzata Wachowska: Rola bliskości geograficznej w pozyskiwaniu wiedzy. Badanie cytowań patentowych.....	483
Tatiana Wiśniewska: Funkcjonowanie placówek medycznych w kontekście wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w świetle badań własnych.....	492
Danuta Wiczak-Roszkowska: Przestrzenne zróżnicowanie kapitału ludzkiego w Polsce.....	503
Renata Wojciechowska: Schemat wiedzy naukowej w ekonomii.....	514
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Strukturalny wymiar kapitału społecznego w Polsce.....	522
Grażyna Wolska: CSR jako współczesna koncepcja prowadzenia działalności gospodarczej. Zaangażowanie w ideę CSR przedsiębiorstw w Polsce.	533
Anna Zielińska-Chmielewska: Ocena realizacji strategii finansowych wybranych giełdowych spółek mięsnych w latach 2005-2011.....	543
Mariusz Zieliński: Koncepcja CSR z perspektywy państwa i przedsiębiorstwa.....	552
Krzysztof Zmarzłowski: Czynniki różnicujące spożycie piwa w polskich gospodarstwach domowych w latach 1999-2008.....	561

Summaries

Łukasz Abramczuk, Konrad Jabłoński, Aldona Skarżyńska: The projection of profitability of cereals and oil rapeseed depending on the level of costs of cultivation and production results.....	21
Irena Augustyńska-Grzymek: Unemployment vs. emigration of rural population on the example of Pomorze and Mazury region.....	31

Ryszard Barczyk: Significance of transformation of commercial banks for shaping the morphology of credit cycles in Poland in the years 1998-2013	44
Nicoletta Baskiewicz: Zadania właściciela procesu w kolejnych etapach zarządzania procesami.....	55
Aneta Bernatowicz: Human resource management in the process of building a construction company's human capital.....	64
Agnieszka Bretyn: Household consumption in Poland in comparison to selected European Union countries.....	74
Kazimierz Cyran, Sławomir Dybka: Distribution of products against the background of other areas of using Internet in the food sector enterprises (eg. Podkarpackie Voivodeship)	85
Sławomir Czetwertyński: The virtualization of information goods on the example of video on demand.....	96
Magdalena Czulowska, Marcin Żekało: Costs of feeding cows in farms specializing in milk production	104
Małgorzata Deszczka-Tarnowska: Microcredit market. Polish and German framework.....	114
Grzegorz Dybowski: Economic relationships in Polish poultry meat chain ..	124
Mateusz Folwarski: Analysis of dependencies of influence of selected variables on the level of remuneration of senior management in banks in chosen countries.....	133
Artur Grabowski: The economic impact of the Winter Olympic Games. Recommendation for Poland.....	143
Aleksander Grzelak, Angelika Dziubak: Wybrane problemy rozwoju gospodarczego Meksyku na początku XXI wieku	154
Marcin Halicki, Bogusław Ślusarczyk: Analiza wpływu internacjonalizacji gospodarek na proces zarządzania portfelem	164
Anna Horodecka: Homo oeconomicus, as the basis of economics. Criticism and alternatives	183
Żaklina Jabłońska, Piotr Jabłoński: The franchise business model in small and medium-sized food stores operating in Poland.....	194
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Modeling the energy market using modern forecasting methods.....	204
Michał Jurek: Business model of cooperative banks in Poland. Risks and challenges	214
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak: Multidimensional comparative analysis of regional development of western and eastern Poland.....	227
Janusz Kot, Ewa Kraska: Cooperation as part of the activities of companies located in clusters (on the example of Świętokrzyskie region).....	238
Andrzej Kowalczyk: Competitiveness of enterprises. Selected issues.....	250

Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: FDI effects on productivity. An alternative approach	261
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: The role of international integration in economic development. Analysis in the context of creative destruction.....	271
Hanna Kruk: Pollution heaven hypothesis. Theoretical approach	281
Anna Krzysztofek: New formula of Respect Index.....	292
Justyna Kujawska: DEA as a method for evaluating of non-medical health determinants.....	302
Paweł Kulpaka: M. Friedman permanent consumption model and Keynesian consumption functions. Empirical verification of the selected theories on the example of Poland	313
Wojciech Leoński: Benefits and costs connected with CSR in enterprises.....	322
Józef Łobocki: The role of local embeddedness under conditions of global economy.....	330
Agnieszka Łopatka: Analysis of social development, including sex indicator by Human Development Index in Poland.....	340
Aleksandra Majda: Źródła przewagi konkurencyjnej firm rodzinnych w Polsce i we Włoszech w czasach gospodarki opartej na wiedzy – analiza porównawcza	352
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz: Analysis of process and realization of activities implemented in IV axis “Leader” of RADP 2007-2013 ..	362
Anna Nowak, Agnieszka Kamińska, Monika Różańska-Boczula: Spatial differentiation of agriculture productive potential in Poland.....	372
Artur Ostromięcki, Dariusz Zajac, Andrzej Mantaj: The importance of land resources in non-agricultural business of farmers running additional non-agricultural business activity	381
Magdalena Ratalewska: Entrepreneurship in creative sectors.....	390
Jerzy Rembeza, Grzegorz Przekota: Seasonality of unemployment in EU countries.....	399
Agnieszka Skoczylas-Tworek: The internal control system as a strategic line of defence against corporate risk	408
Feliks Marek Stawarczyk: Minimum wages and employment. Theory and practice.....	418
Stanisław Swadźba: 10 years in the European Union. Polish economy against the background of the new member states.....	430
Piotr Szajner: Sugar market regime in the EU vs. oligopoly in Polish sugar .	440
Jarosław Szostak: Socio-economic growth as a rationale for the social market economy model.....	453
Monika Szyda: Economic determinants of e-commerce development in Poland	463

Piotr Urbanek: Long term incentives programs in the process of creation or destruction of shareholder value	472
Zuzanna Urbanowicz: Impact of monetary policy of the European Central Bank on price stability in the eurozone	482
Małgorzata Wachowska: The role of geographic proximity in knowledge acquisition. A study of patent citations	491
Tatiana Wiśniewska: Functioning of medical facilities in the context of Information and Communication Technology in the light of own research ..	502
Danuta Wiczak-Roszkowska: Spatial diversity of human capital in Poland	513
Renata Wojciechowska: Scientific knowledge scheme in economics	521
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Structural dimension of social capital in Poland	532
Grażyna Wolska: CSR as a modern concept of economic activity. CSR awareness in Poland	542
Anna Zielińska-Chmielewska: Assessment of financial strategies implementation of chosen stock meat enterprises in the period 2005-2011	551
Mariusz Zieliński: The concept of the CSR from the state and the company perspective	560
Krzysztof Zmarzłowski: Factors differentiating beer consumption in Polish households in the years 1999-2008.....	570

Józef Łobocki

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

e-mail: jlobocki7@wp.pl

ROLA ZAKORZENIENIA LOKALNEGO W WARUNKACH GOSPODARKI GLOBALNEJ

Streszczenie: Gospodarkę globalną można określić jako kwintesencję rynku. Wybór w takich warunkach dokonywany jest w oparciu o czynniki ekonomiczne. Inne czynniki, na przykład społeczne, praktycznie nie są brane pod uwagę. Globalizacja spowodowała wyraźny podział firm na globalne i lokalne. Firmy działające na lokalnym terytorium i wykorzystujące to, co określamy kapitałem społecznym, odnoszą większe korzyści, niż wynikałoby to z ich potencjału ekonomicznego. Takie firmy często charakteryzuje się jako lokalnie zakorzenione. Zakorzenie oznacza, że decyzje ekonomiczne nie są autonomiczne w stosunku do kontekstu społecznego, a w wyniku oddziaływania na siebie relacji ekonomicznych i społecznych tworzą się sieci. Zakorzenie, które dokonuje się przez sieci, jest zjawiskiem opartym na dwóch podstawowych, wzajemnie od siebie zależnych czynnikach: na wiedzy i zaufaniu. Pewna, ale bardzo istotna część wiedzy w sieciach jest przez badaczy definiowana przy użyciu różnych określeń, takich jak: wiedza cicha, milcząca, niedefiniowana.

Słowa kluczowe: zakorzenie, globalizacja, lokalność, terytorium, sieć, kapitał społeczny.

DOI: 10.15611/pn.2014.347.30

1. Wstęp

Celem artykułu jest próba oceny sytuacji podmiotów lokalnych w warunkach globalizacji. Globalizacja jest wywołana przede wszystkim deregulacją i liberalizacją, a jej głównym nośnikiem są korporacje transnarodowe. Jednocześnie obserwujemy dynamiczny wzrost małych firm lokalnych, które zmuszone są do intensywnej konkurencji. Pozwala nam to aktualnie obserwować wzrost znaczenia jednocześnie dwóch przeciwstawnych zjawisk: globalizacji i lokalności. Wytlumaczenia tej sytuacji należy poszukiwać w znaczeniu lokalnego zakorzenia dla funkcjonujących tu podmiotów.

F. A. Hayek na długo przed współczesną rewolucją informatyczną (w roku 1945) stwierdził, że większość informacji wykorzystywanych w gospodarce ma charakter lokalny i tylko podmioty lokalne mają do niej pełny dostęp [Hayek 1945]. W ciągu

ostatnich kilku dziesięcioleci miał miejsce dalszy bardzo szybki wzrost znaczenia informacji, również tej lokalnej. Wyjaśnienia interesującego nas problemu należy więc szukać w możliwościach wykorzystania informacji lokalnej jako przewagi komparatywnej podmiotów lokalnych. Wysoki poziom nagromadzonego kapitału społecznego lokalnego środowiska umożliwia funkcjonującym firmom dostęp do informacji na zasadach nierynkowych.

2. Globalizacja

R. Coase, autor terminu „koszty transakcyjne” w 1937 roku stwierdził, że system organizacyjny gospodarki może opierać się alternatywnie na mechanizmie rynkowym lub na hierarchii wewnątrz firmy. O tym, które z tych rozwiązań zostanie wybrane, decydują właśnie koszty transakcyjne. Jeśli przyjąć za słuszną teorię R. Coase’a, to w ostatnich kilku dekadach tendencje w kształtowaniu się kosztów transakcyjnych zadecydowały o wzroście znaczenia rynku w gospodarce, czego przejawem stała się również szybko postępująca globalizacja [Coase 1937].

Globalizacja polega na przyspieszeniu procesów poszukiwania przez przedsiębiorstwa, szczególnie przez korporacje transnarodowe, zasobów niedoszacowanych i jednocześnie poszukiwaniu rynków towarów przeszacowanych. Czynnikiem wywołującymi przyspieszenie są: usprawnienia przepływu informacji i kapitału oraz deregulacje gospodarek. W wyniku tych działań następują na lokalnych rynkach szybkie zmiany aktywności gospodarczej, a w konsekwencji redystrybucja bogactwa i szybka dywersyfikacja ekonomiczna społeczeństw.

Gospodarka globalna to kwintesencja rynku, wybór w takich warunkach dokonywany jest w oparciu o czynniki ekonomiczne; inne czynniki, na przykład społeczne, praktycznie nie są brane pod uwagę. Ujmując to idealizacyjnie, należy stwierdzić, że brak ograniczeń funkcjonowania mechanizmu rynkowego sprawia, że jest on maksymalnie efektywny w sensie ekonomicznym, a jednocześnie ujawniają się jego ułomności. W praktyce oznacza to, że gracze rynkowi są szczególnie hojnie wynagradzani, a negatywne skutki funkcjonowania rynku globalnego obciążają szeroko rozumiane otoczenie [Stiglitz 2004].

Przyspieszenie, o którym mówimy, definiując globalizację, spowodowało wyraźny podział firm na globalne i lokalne. Firmy globalne wykorzystują arbitraż i ekonomię skali, natomiast firmy lokalne korzystają z atutów terytorium, na którym działają. Terytorium daje firmom możliwość zakorzenienia się, przez co należy rozumieć, że kierując się zasadami rynkowymi, będą wykorzystywały również zasoby i relacje dostępne na innych zasadach niż rynkowe. W ten sposób firmy działające na lokalnym terytorium i wykorzystujące to, co określamy kapitałem społecznym, odnoszą korzyści większe, niż wynikałoby to z ich potencjału ekonomicznego. Jednocześnie funkcjonując w określonej społeczności, generują korzyści zewnętrzne, które internalizuje lokalna wspólnota w postaci kapitału społecznego. Korzyści zewnętrzne szczególnie ważne są dla wspólnoty w warunkach określanych jako nie-

stabilne lub turbulentne, które to warunki są skutkiem między innymi globalizacji. W ten sposób zawansowanie procesu globalizacji paradoksalnie wpływa na wzmocnienie lokalności. Zakorzone lokalnie przedsiębiorstwa nie są zainteresowane zmianą lokalizacji, ponieważ znalazły swoje miejsce zarówno na danym terytorium, na rynku produktu lub usługi, jak i w lokalnym systemie kooperacyjnym. Zakorzone przedsiębiorstwa stabilizują lokalny rynek pracy, w przeciwieństwie do tych powstałych na bazie kapitałów zewnętrznych, które swoimi decyzjami mogą łatwo i w krótkim okresie zdestabilizować lokalną strukturę płac i cen.

3. Zakorzone lokalnie

„Zakorzenie” do obiegu naukowego wprowadził K. Polanyi w opublikowanej w USA 1944 roku książce *Wielka transformacja* [Polanyi 1944]. Terminu tego użył w celu wykazania, że gospodarka jest zakorzeniona w społeczeństwie, przez to pośrednio dezawuował rolę przypisywaną tylko rynkom. W tym sensie, w jakim dziś używamy pojęcie „zakorzenie” zawdzięczamy to M. Granovetter [1985]. Autor wychodzi z założenia, że problem współczesnej ekonomii polega na niedocenieniu społecznej natury życia gospodarczego. Stąd zakorzenie rozumie jako całościowe ujęcie zewnętrznych zależności różnych podmiotów indywidualnych i zbiorowych, a konkretnie tych aspektów, których nie można objąć za pomocą tradycyjnych koncepcji. Na dowód społecznego charakteru zakorzenia M. Granovetter proponuje, aby w badaniu zależności przypisać należyłą wagę „...konkretnym osobowym relacjom i strukturom lub *sieciom*, ponieważ przeważająca część ludzkiego zachowania jest ściśle zakorzeniona w sieciach powiązań interpersonalnych” [Granovetter 1985]. Według autora zakorzenie oznacza, że decyzje ekonomiczne nie są autonomiczne w stosunku do kontekstu społecznego, lecz są wynikiem oddziaływania na siebie relacji ekonomicznych i społecznych tworzących sieci. W sieciach natomiast są zakorzone jednostki osobowe, podmioty gospodarcze i społeczne. W literaturze polskojęzycznej terminem „zakorzenie” posługuje się K. Stachowiak [2011], a J. Grzeszczak [1999] angielskie pojęcie *embeddednes* określa koncepcją „umocowania”. Natomiast A. Jewtuchowicz posługuje się terminem „terytorialność” [2005].

K. Stachowiak wymienia sześć różnych typów zakorzenia, w tym zakorzenie terytorialne [Stachowiak 2011]. Zakorzenie terytorialne ma podstawowe znaczenie dla prezentowanej koncepcji. Przejawia się ono w lokalizacji podmiotów, ich działalności, osiedlaniu się ludzi, którzy następnie na określonych zasadach będą ze sobą współpracować. Oprócz ukształtowanych zasad współpracy na danym terytorium zakorzenie wyraża się zakresem kooperacji pomiędzy firmami i współdziałania ze społecznością lokalną. Na intensywność zakorzenia poza czynnikami społecznymi wpływ ma infrastruktura techniczna i społeczna, jakość zasobów, szczególnie jakość kapitału ludzkiego i dopasowanie jego struktury do potrzeb lokalnej gospodarki.

Homogeniczność społeczna i jednorodność struktury gospodarczej stwarzają najkorzystniejsze podstawy zakorzenia. Oparcie strategii rozwoju lokalnego na

tak rozumianych czynnikach wewnętrznych jest znacznie bardziej bezpieczne dla długookresowego jego rozwoju. Alternatywa polegająca na wykorzystaniu czynnika egzogenicznego, jako dominującego, obarczona jest znacznie większym ryzykiem, czego przejawem jest sytuacja określana jako „katedry pustoszące bezpośrednio otoczenie” albo „katedry na pustyni” [Camagni 1995].

Zakorzenie jest rozpatrywane względem środowiska, na które składają się: struktury produkcyjne, infrastruktura technologiczna oraz kultura i instytucje. W literaturze przedmiotu środowisko i otoczenie używane są często zamiennie. Według A. Malberga, środowisko lokalne czy regionalne jest to „część terytorium odznaczająca się pewną spójnością opartą na wspólnych zachowaniach mających związek z jego lokalnymi instytucjami i kulturą, strukturą przemysłu i organizacją pracy” [Malberg 1996].

Zakorzenie lokalne jest oparte o geograficzną bliskość przedsiębiorstw. Bliskość umożliwia rozbudowywanie sieci kontaktów osobistych, pozwalających na rozwój interakcji. Te z kolei przekładają się na budowanie wzajemnego zaufania. Geograficzna bliskość w przypadku zakorzenia lokalnego sprzyja rozszerzeniu kontaktów osobistych, a te ułatwiają rozwój interakcji. Powtarzające się interakcje są następnie podstawą budowy wzajemnego zaufania [Stachowiak 2011]. Innymi słowy zakorzenie bazuje na kapitale społecznym, a poprzez multiplikowanie interakcji staje się czynnikiem dalszego powiększania zasobów tego kapitału.

Powstanie i funkcjonowanie systemu/organizacji zorientowanego na wytwarzanie towarów bądź świadczenie usług wymaga spełnienia trzech elementów: terytorium, ukształtowanej określonej społeczności lokalnej i ustrukturyzowanej populacji firm. W przypadku pierwszego i trzeciego z wymienionych elementów występuje nagromadzenie zasobów rzeczowych, infrastruktury, mocy wytwórczych czy ogólnie zasobów kapitałowych. Natomiast istotą lokalnego systemu jest społeczność lokalna. Znamioną jej cechą jest relatywnie jednorodny system wartości i idei będący wyrazem pewnej etyki pracy, aktywności, wzajemności i etyki określającej wszystkie główne aspekty życia. System wartości stał się podstawą uformowania niezbędnych instytucji, takich jak: rynek, przedsiębiorstwo, rodzina, szkoła, miejscowe organizacje polityczne i związkowe, prywatne, gospodarcze i polityczne, kulturalne i charytatywne, religijne i artystyczne [Grzeszczak 1999].

4. Sieci

Tworzące się w wyniku współpracy czy kooperacji sieci stanowią trzeci sposób rozwiązania wymiany. „W sieciach transakcje nie dokonują się ani poprzez oddzielne akty wymiany, ani poprzez administracyjne dyspozycje, lecz poprzez sieci indywidualnych podmiotów zaangażowanych we wspólne, preferencyjne, wzajemnie się wspierające działania” [Powell 1991]. Warunkiem tworzenia się sieci, pomimo szybkiego rozwoju technik telekomunikacyjnych, jest bliskość. Okazuje się, że to właśnie kontakty osobiste szczególnie warunkują rozwój sieci. Bliskość geograficzna

firm stwarza wiele bodźców do większej konkurencyjności na rynkach krajowych i międzynarodowych oraz sprzyja efektywności i specjalizacji. Geograficzna koncentracja aktywności gospodarczej przyciąga utalentowanych ludzi i inne rzadkie czynniki. Bliskość wpływa na jakość informacji i prędkość jej przepływu [Grzeszczak 1999].

Zjawisko określane sieciami jest bardzo zróżnicowane, co ukazują liczne wyniki badań nad nimi. Różnorodność jest ich immanentną cechą, gdyż jeśli mają tworzyć elastyczne formy, to nie mogą korzystać ze z góry narzuconych rozwiązań. G. Drabher definiuje sieci poprzez cztery wspólne im cechy [Drabher 1993]:

- 1) współzależność aktorów,
- 2) wzajemność świadczeń, odróżniająca sieci od systemów hierarchicznych, które mogą opierać się na jednostronnym, pełnym podporządkowaniu administracyjnym,
- 3) luźne powiązania, które zapewniają znaczną otwartość i autonomię w doborze partnerów, wykazują szybką reakcję na zmiany warunków zewnętrznych, ułatwiają adaptację innowacji,
- 4) władza – mimo współzależności aktorów i wzajemności świadczeń nie jest symetryczna i zrównoważona, nie ma jednak charakteru absolutnego.

Konstatując, można z dużym prawdopodobieństwem powiedzieć, że reguły rynkowe nie są najważniejsze w sieciach, a są tłem dla wspomnianych wartości.

5. Organizacje nieformalne

Nieformalny charakter sieci umożliwia im szybką ekspansję w warunkach szeroko rozumianych swobód i wolności. Takie procesy, jak deregulacja i decentralizacja, są warunkami koniecznymi, ale nie wystarczającymi do powstawania i rozwoju sieci. Warunkiem dostatecznym ich rozwoju jest zaufanie, a szerzej – pewien poziom nagromadzonego kapitału społecznego u niezależnych aktorów tworzących sieć. F. Fukuyama stwierdza, że „Kapitał społeczny można najprościej zdefiniować jako zestaw nieformalnych wartości i norm etycznych wspólnych dla członków określonej grupy i umożliwiających im skuteczne współdziałanie” [Fukuyama 2003]. Opisy bardzo różnych form współpracy firm, szczególnie na poziomie lokalnym, podkreślają nieformalny charakter tworzących się sieci. Sieci biznesu bazują właśnie na nieformalnych wartościach i normach etycznych.

Oto, jak na sieć jako przykład organizacji nieformalnej patrzy B. Wilcove, partner w funduszu inwestycyjnym: „Dolina Krzemowa jest nieduża i w ogromnym stopniu bazuje na kontaktach towarzyskich... Tak tworzą się grupy, które możesz nazwać klubami. Jedne powstają wokół obecnego i poprzedniego miejsca pracy, ... stanowią zwartą grupę... Ludzie grupują się również według miast, z których pochodzą, albo według zainteresowań” [Wilcove 2011].

Ch. Barnard w książce *Funkcje kierownicze* zwrócił uwagę na współpracę w organizacji nieformalnej, przypisując tej ostatniej cele zarówno instrumentalne, jak

i humanistyczne. Przez organizację nieformalną Ch. Barnard rozumie ogół osobistych kontaktów i interakcji oraz skojarzonego z nimi łączenia się ludzi w grupy. Z definicji wyklucza cele wspólne czy też łączne, natomiast zakłada występowanie ważnych efektów wspólnych lub łącznych rezultatów. Organizacja nieformalna jest czymś nieokreślonym i pozbawionym struktury oraz określonych części składowych. Taka bezkształtna masa o dość zróżnicowanej zawartości zbliża ludzi w sensie geograficznym bądź ze względu na cele formalne, które narzucają ludziom kontakt w imię świadomie obieranych wspólnych dążeń. Organizacja nieformalna obejmuje procesy społeczne zachodzące nieświadomie, które skutkują formułowaniem się pewnych postaw, pojęć, zwyczajów, norm, ideałów i instytucji. Tego typu organizacja jest podglebkiem, na którym powstają organizacje formalne [Barnard 1997].

Według Annalee Saxsnian, Dolina Krzemowa jest powszechnie postrzegana jako przestrzeń nieskrępowanej indywidualistycznej konkurencji, w której funkcjonuje szeroki wachlarz sieci społecznych łączących osoby pracujące w różnych firmach komputerów i półprzewodników. Pochodzenie tych sieci ma swoje źródła w różnych wspólnotach, z których wywodzą się ich uczestnicy. Znaczenie sieci nieformalnych dla rozwoju techniki wynika z tego, że znaczna część wiedzy ma charakter wiedzy cichej przekazywanej w sposób nieformalny (poza rynkiem). Złożoność stosowanych technologii i postęp w integrowaniu podsystemów sprawiają, że nawet duże firmy nie są w stanie generować odpowiedniej wiedzy technicznej. Nieformalne rozmowy stanowią źródło bieżących informacji na temat konkurencji, klientów, rynków i technologii. W tej gałęzi intensywność zmian technologicznych i konkurencja sprawiają, że nieformalna komunikacja jest bardziej wartościowa niż wymiana doświadczeń i wiedzy poprzez czasopisma zawodowe [Saxsnian 1994]. F. Fukuyama podsumowuje konstatacje A. Saxsnian słowami: „Te wspólne normy prywatne i zawodowe tworzą znaczącą postać kapitału społecznego” [Fukuyama 2000].

Zakorzenie, które dokonuje się poprzez sieci, jest zjawiskiem opartym na dwóch podstawowych wzajemnie od siebie zależnych czynnikach: na wiedzy i zaufaniu. Wiedza, która jest określana kapitałem ludzkim, nie w każdych warunkach jest tak silnie powiązana z kapitałem społecznym jak w przypadku sieci. Obowiązujące w społeczności lokalnej wartości i normy umożliwiają wykorzystanie w sieci specyficznej wiedzy określanej przez M. Polanyiego jako niedefiniowalna [Polanyi 1958]. F. Hayek twierdzi, że podstawą lokalnych działań adaptacyjnych jest wiedza idiosynkratyczna, która ma wielką wartość ekonomiczną [Hayek 1945]. Natomiast C. Barnard używał określenia „wiedza dorozumiana” lub „wiedza behawioralna” [Barnard 1997].

O tym, że badacze nie znajdują właściwego określenia dla zdefiniowania wiedzy w sieci, decyduje z jednej strony – jej trudno uchwytny charakter, z drugiej zaś – jej nieformalny transfer. Specyficzna wiedza związana z określonym terytorium jest substratem funkcjonującej w teorii regionu koncepcji „terytoriów uczących”, która traktuje wiedzę nie tylko jako tę zastaną w określonym środowisku, ale przedstawia model, według którego sieć pozwala na kumulację wiedzy. Usieciowione, uczące

się terytorium tworzy na tyle stabilną strukturę, że w turbulentnych warunkach, wywołanych skutkami globalizacji, osłania terytorium, a nawet pozwala czerpać korzyści z efektów globalizacji. Jeśli nagromadzona wiedza w warunkach konkurencji i kooperacji jednocześnie pozwoli na dostarczenie na szeroki rynek specyficznych produktów lub usług, to eksportujące terytorium będzie jednocześnie importерem zysków.

6. Zakończenie

Intensywne zmiany zapoczątkowane w ostatnich dekadach XX wieku spowodowały dywersyfikację pomiotów gospodarczych pod względem zarówno ich potencjału ekonomicznego, jego struktury, jak i strategii funkcjonowania tych podmiotów. Z jednej strony występują wielkie transnarodowe korporacje, które są nośnikiem globalizacji, z drugiej – małe, często rodzinne firmy działające na lokalnym terytorium. Warunkiem przetrwania i rozwoju tych drugich na globalizujących się rynkach jest znalezienie przewag komparatywnych, których należy szukać na lokalnym terytorium. Zakorzenione lokalnie firmy wykorzystują nagromadzony w danej społeczności kapitał społeczny, a przez swoją działalność przyczyniają się do jego powiększenia. Wartości i normy obowiązujące w lokalnym środowisku umożliwiają firmom korzystanie z lokalnej informacji i innych zasobów na zasadach nierynkowych w ramach tworzących się sieci. Szczególnego znaczenia w funkcjonowaniu sieci nabiera wiedza dostępna tylko jej uczestnikom. Ze względu na trudno definiowalny jej charakter określana jako niedefiniowalna, cicha, idiosynkratyczna, dorozumiana.

Literatura

- Barnard Ch., 1997, *Funkcje kierownicze. Nowoczesność*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków, s.143.
- Camagni R., 1995, *The concept of innovative milieu and its relevance for public policies in European lagging regions*, Papers in Regional Science, 74, 4.
- Coase R., 1937, *The nature of the firm*, *Economica* (Blackwell Publishing) 4 (16), s. 386-405.
- Drabher G. (red.), 1993, *The Embedded firm: On the Socioeconomics of Industrial Networks*, Routledge, London.
- Fukuyama F., 2000, *Wielki wstrząs. Natura ludzka a odbudowa porządku społecznego*, Politeja, Warszawa.
- Fukuyama F., 2003, *Kapitał społeczny, [w:] Kultura ma znaczenie. Jak wartości wpływają na rozwój społeczeństw*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań.
- Granovetter M., 1985, *Economic action and social structure: The problem of embeddedness*, *American Journal of Sociology*, 91, 3.
- Grzeszczak J., 1999, *Bieguny wzrostu a formy przestrzeni spolaryzowanej*, *Prace Geograficzne*, 173, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Hayek F., 1945, *The use of knowledge in societ*, *American Economic Review*, 35 (4).

- Jewtuchowicz A., 2005, *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Malberg A., 1996, *Industrial geography: agglomeration and local milieu*, Progress In Human Geography, 20, 3.
- Polanyi K., 1944, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Beacon Press, Boston.
- Polanyi M., 1958, *Personal Knowledge. Towards a Post-Critical Philosophy*, University of Chicago Press, Chicago.
- Powell W.W., 1991, *Neither Market Nor Hierarchy: Network Forms of Organizations*, [w:] G. Thompson i in. (red.), *Markets, Hierarchies and Networks Regional Milieu*, Papers in Regional Science, nr 71, 2.
- Saxsnian A., 1994, *Regional Advantage, Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128*, Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Stachowiak K., 2011, *Rola koncepcji zakorzenienia w geograficznych badaniach nad globalizacją. Ujęcia i problemy badawcze we współczesnej geografii*, „Podstawowe Idee i Koncepcje w Geografii”, t. 5.
- Stiglitz J., 2004, *Globalizacja*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wilcove B., 2011, *Partner w funduszu inwestycyjnym*, V. Makarenko, Gazeta Wyborcza, 26-27.11.

THE ROLE OF LOCAL EMBEDDEDNESS UNDER CONDITIONS OF GLOBAL ECONOMY

Summary: Global economy can be defined as the essence of the market. Globalization has resulted in a distinct division of companies into global and local ones. Firms operating in the local area and using what we call social capital achieve more gains than their economic potential might suggest. Such firms are often characterized as being locally embedded. Embeddedness means that economic decisions are not independent of the social context, and that networks are formed as a result of the interplay of economic relationships. Some but highly essential portion of knowledge in networks is termed by scholars using various adjectives: tacit or silent or undefined knowledge.

Keywords: embeddedness, globalization, locality, territory, network, social capital.